

Janzer Frigyes

szobrászművész (Budapest, 1939. március 4.)

Hetven év – beleborzong az ember, pedig egy nyolcvanöt éves az mondja, de jó lenne hetvenévesnek lenni.

Szerencsém volt, mert a hatvanas évek második felétől szobrászattal, illetve művészetpedagógiával foglalkozhattam. Mindkettő sok örömet okozott.

Dr. Németh Lajos mondatai csengenek a fülemben, egy húsz évvel ezelőtti kiállítási megnyitón mondta a következőket: „Rohanó korunkban a gazdasági és politikai válság mélypontja felé sodródván, van-e még valami érvénye, funkciója a művészetnek – egy képzőművészeti kiállításnak?... Hiszen az új irányokban a művészet egyre inkább megszűnik mint teremtő, tárgyalakító aktus. Felváltják a gesztusok, a gondolatok, a koncepciók. Érvényes-e még tehát a művészetnek a tárgyalakító, tárgyformáló jellege?... Janzer Frigyes... szobrokkal akar helytállni, azokkal akar valami üzenetet adni e nehéz körülmények között. Mégpedig nem hangoskodóan, nem valamiféle reklámfogással, hanem becsületesen megcsinált szobrokkal – a megformálás, a megcsinálás becsületével.”

Azóta is visszahallom szavait, és megerősítenek abban, hogy szükség van napjainkban is arra az irányra, melyen én elindultam. Közvetítő szeretnék lenni a múlt és jelen között. A művészetben szükséges a folyamatosság, egymásra épülés, és én ezt szeretném életben tartani. A közön-

ség és a képzőművészet kapcsolatának folyamatoságát szolgáló művészetet szeretnék létrehozni a plasztika eszközeivel – szakmailag átgondolt minőségű művekkel. A hatni és a közölni akarás nagyon fontos. Tisztelem az újjító szándékú műveket, ha azok a művéség igényével születnek. Tudom, hogy a világot nem fogom megváltani, de szerény eszközeimmel kevesem az egyensúlyt.

Hatvan köztéri munkám van. Olyan nagy művészeknek, történelmi személyiségeknek állíthattam szobrot, akik emlékét tovább kell adni a következő generációknak. Néhány nevet említek: Illyés Gyula, József Attila, Szabó Pál, Páskándi Géza, Kodály Zoltán, Simándy József.

Nagyapa vagyok: büszke négy unokámra, akik szépek, kedvesek és csillogóan okosak. Az ő generációjuk a világot is alakítani fogja, de Magyarországot biztosan jó irányba vezetik. Ebben nagyon bízom. Mit írnak még? Szeretek teniszezni a fiaimmal és unokáimmal. Igyekszem a kondíciómot karbantartani, hogy további szép feladatokra állhassak készen.

(Kitüntetések: Munkácsy-díjas, érdemes művész)

Tímár Árpád

művészettörténész (Budapest, 1939. március 8.)

Ha valamilyen kérdőíven válaszolnom kell, hogy mi a foglalkozásom, azt írom: művészettörténész. Gondolom, joggal, hiszen harmincnyolcadik éve vagyok munkatársa az Akadémia művészettörténeti intézetének. Réges-régen kiállított személyi igazolványomban azonban foglalkozásként az szerepel: középiskolai tanár. Irodalom, művészettörténet és filozófia szakon végeztem, ám végül is nem tanítottam egyik tantárgyamat sem. 1964-ben gyakornokként bekerültem az Akadémia filozófiai intézetébe, majd 1970-ben a művészettörténetibe igazoltam át. Azóta ott dolgozom.

Nehezebb helyzetben vagyok akkor, amikor rokonok, ismerősök megkérdezik: tulajdonképpen mivel foglalkozom. Többeknek okoztam már csalódást, amikor kiderült, hogy nem tudom meg-

mondani egy-egy műtárgyról, mennyit ér, sőt felelősséggel arról sem tudok nyilatkozni, eredeti-e. A képszakértés tehát nem része a tevékenységemnek. Nem vagyok muzeológus sem, nem rendezek kiállításokat, nem foglalkozom a kortárs művészet menedzselésével. (Kiállítás-kritikákat írtam ugyan néhány évig, de az már nagyon régen volt.)

Ha a kívülállók számára nehezebben érthető szakszerűséggel akarom meghatározni, mit csinálok, akkor azt kell mondanom: tulajdonképpen szerkesztő, textológus, bibliográfus vagyok. Szerkesztettem a nyolcvanas években a Művészet című folyóiratot, a kilencvenes években az Új Művészetet, jelenleg is szerkesztem a harmincötödik évfolyamánál tartó Ars Hungarica című tudományos közleményt. Jó néhány könyvet is gondoztam, ezek közül azok az érdekesebbek, amelyeknél alaposabb kereső-kutató munkát is kellett végezniem.

A hatvanas évek végén kezdtem el Fülep Lajos írásait összegyűjteni, kiadásra előkészíteni, s még ma is dolgozom a hatalmas méretű kéziratos hagyatéék feltárásán, publikálásán. A Fülep-cikkek gyűjtésének kezdetekor igen sok napilapot, folyóiratot néztem át, megszerettem ezt a foglalatosságot, ma már szinte napi szükségletemmé vált a mikrofilmtárban való keresgélés. Az elmúlt évtizedek során összegyűjtöttem Lukács György fiatalkori írásait, ezeket minden múló divat és politikai széljárás ellenére ma is a magyar kultúra szerves részének tartom. Összeszedtem és hozzáférhetővé tettem a korábban szinte teljesen ismeretlen Popper Leó írásait. Popper „felfedezésének” még Németországban is volt némi visszhangja. Foglalkoztam Henszlmann Imre munkásságával, összeállítottam írásainak bibliográfiáját, műkritikáit kötetben is kiadtam. Állítottam össze kötetet Elek Artúr, Tolnay Károly, Dési Huber István, Kállai Ernő művészeti, művészettörténeti tanulmányaiból is.

Egyre fontosabbnak tartom régmúlt idők napisajtójának művészettörténeti szempontból való tanulmányozását: művészek életéről, művek keletkezéséről,

fogadtatásáról, a művészeti közállapotokról máshonnan nem pótolható információkhoz lehet így jutni. Korábban a nagybányai művészet fogadtatásának sajtóviesszhangját gyűjtöttem két kötetbe, hasonló sajtószemelvény-gyűjteményen dolgozom jelenleg is, ez a Nyolcak és más rokon törekvések kritikai reflexióit tartalmazza majd.

Fontosabbnak tartott szerkesztéseim:

Fülep Lajos: *A művészet forradalmától a nagy forradalomig I-II.* 1974.

Dési Huber István: *Művészeti írások.* 1975.

Fülep Lajos: *Művészet és világnézet.* 1976.

Lukács György: *Ifjúkori művek.* 1977.

Popper Leó: *Esszék és kritikák.* 1983.

Tolnay Károly: *Teremtő géniuszok.* 1987.

Fülep Lajos: *Egybegyűjtött írások I-II-III.* 1988, 1995, 1998.

Henszlmann Imre: *Válogatott képzőművészeti írások.* 1990.

A nagybányai művészet és művésztelep a magyar sajtóban 1896–1909. (1996.) II. k. 1910–1918. (2000.)

Elek Artúr: *Művészek és műbarátok.* 1996.

Kállai Ernő: *Összegyűjtött írások, 1. 3. 6. 8.* (1999–2004.)

Tünde Árpád

Virágh László

zeneszerző (Kispest, 1939. március 8.)

Életrajzi adataimat illetőleg azonnal felmerül a helyesbítés kényszere. Az anyakönyv szerint Kispesten (akkor még nem tartozott Budapesthez) születtem, hiszen ott volt a kórház, amelyben megláttam a napvilágot. Ami azonban egyáltalán nem jellemző

rám, mert utána azonnal hazavittek Törökbálintra, ahol egészen 1954-ig nevelkedtem, a boldogító erdő mellett. A hová költöztünk, Budakeszin hasonló helyen laktunk. Ennek köszönhetően botcsinálta városi létemben boldogtalannak érzem magam. Falusi gyerek voltam, és örök bánatom, hogy egyetlen lányom nem lehetett az.

Emlegetnek költőként, zeneszerzőként, karnagyként, tanárként, műfordítóként, mert a mai felfogás szerint aki verset ír, az költő, aki zenét szerez, az zeneszerző és így tovább. Mások azt mondják, túl sok mindenrel foglalkozom, amatőr vagyok. Ez nekem tetszik, hiszen igaz: mindazt, amit csinálom, szeretem. Miért lenne ez baj?

Ami a zenét illeti, az úgynevezett *régizene* (vagyis a régi zene historikus szemléletű, a lehetőségekhez mérten korhű előadásának) elkötelezett híve vagyok a Magyar Régizenei Társaság elnökeként. Mint zeneszerző Gessler György tanítványa voltam. Ahogy saját magát néha tréfásan emlegette, (csaknem kétméteres termetével) a legnagyobb magyar zeneszerző volt. A sok méltatlanságot, ami érte, példás türelemmel, zokszó nélkül viselte.

Egy ideig modern stílusban komponáltam, a szerzett tudást csak a régi magyar zenei emlékek rekonstrukciójában kamatoztatva, de modern kompozícióimmal elégedetlen voltam. 1998-ban azonban, Balassi 444. születésnapjára megírtam a „saját kezű versfüzér”-re komponált ciklusomat, a XVI–XVII. század fordulóján használt (manierista) zenei stílusban. Olyannyira jól sikerült, hogy némelyek közönségbarát műként emlegették az utána következő jó néhány művemmel együtt, amelyek túlnyomó többsége Balassi-szövegekre készült. Ezeket mind az *Ars Renata* szóló-ének-együttesnek írtam. Ha az effajta inspiráció hiányzik, nehezen írok. Nem érzem a funkcióját a születendő műnek.

Műfordításaim jó részét is az igény szülte. Az együttessel való munkám során vált szükségessé, hogy ne csak hevenyészett vagy előre megírt nyersfordításból tudja meg a közönség, miről is énekelünk a legkülönfélébb nyelvek négy-ötyszáz évvel ezelőtt használt változatain. Magad uram, ha szolgád nincs! Elkezdtem hát apránként, és hatalmas mennyiségű műfordításom gyűlt össze, amelyekkel még Lator László is elégedett volt. Benne is lettem volna egy olasz és egy francia antológiában, ám a sors fintora folytán Lator nyugdíjba ment az Európából,

utódja pedig terveit pihenni hagyta a szekrény aljában.

De, visszatérve a zenére, olyanok is akadnak persze, akik a szememre hányják, hogy nem modern zenét írok. Ha időben visszatekintünk, azt látjuk, hogy minden kor művészei saját koruknak alkottak. Nemigen törődtek azzal, hogy mi volt előttük. A közízlés azt általában, kevés kivételtől eltekintve, elavultnak tekintette. Bach fiai apjuk műveit eladták csomagolópapírnak. Lassanként közhelyszámba megy a nagy példát, Mendelssohnt emlegetni, aki újra felfedezte Bachot. Az emberiséget kezdte érdekelni a régi korok művészete. Ahogy közeledünk a jelen felé, ez a tendencia erősbödik. Ma már eléggé ismerjük és becsüljük a múltat. Tart még az analízis, de egyre nagyobb az igény a szintézisre is. Mind több példát találunk arra, hogy a jelen szerzői a múlt felé fordulnak. Gondoljunk csak Respighire, Sztravinszkijra, Kodályra vagy Brittenre. Miért ne lenne jogunk hát ahhoz, hogy a témának megfelelően válasszuk meg a stílust, és, mondjuk, Balassi verseit a maga korának ízlése szerint zenésítsük meg, kivált ha tudjuk, hogy a magyar zenetörténet ezen korszakában mekkora hiányok tátonganak. Ki tilthatja meg hát, hogy újraálmodjuk azt a kort, és betöltsük a hiátusokat egyfajta rekonstrukciós játékot játszva? Mi lett volna, ha...? Ilyen játékos kedv és szándék vezetett, amikor ezeket a műveket megírtam. De én ezt a játékot – mint a gyermek – halálos komolyan gondoltam. Hogy pedig nem hiába tettem, azt a művek fogadtatása is bizonyítja, meg az, mennyien biztattak, hogy írjak még, tegyem közzé mindazt, ami eddig született. Ha tudnák, hogy ez milyen nehézségekkel jár! A fonákság az, hogy csak elenyésző részük jelent

meg nyomtatásban, a Zeneszó mellékleteként. Pedig igény lenne rá, azt bátran állíthatom.

A költészet. Hatéves koromban írtam első versemet. Nem olyan ritkaság ez. Mert ki is a költő? Pontosan ugyanolyan ember, mint bárki más. Ám ő azt hiszi magáról, hogy különleges, senki más olyat nem érez, nem gondol, mint ő. Ebbéli hitével eltelve aztán mindezt meg akarja örökíteni, és ez így jó, mert verseket olvasva mindenki átélheti azt, hogy „én is ugyanígy érzem, gondolom, de jó, hogy ilyen találóan megírták helyettem”.

A művészet az intuíció segítségével a világ megismerésének valamiféle teljességét képes nyújtani. Egyetlen műalkotás is tartalmazhatja az egészet, mint a kicsiny mag a hatalmas fát. A költészet segítségével az ember megnevezi az őt körülvevő dolgokat, és így mágiával birtokba veszi a világot. Már nem félelmetes többé. Legalábbis nem annyira.

Mert a szavaknak mágikus erejük és titkos jelentésük van, amely azonban nem mindig tárul fel előttünk.

Ha igen, akkor hétköznapi szavakból ünnepi palotát építhetünk. Néha elég csak belefeledkeznünk egy szóba. Amíg jelentésének mélységeibe alászállunk, csengése, érzéki hatóereje kibomlik, megnyilvánulnak rejtett vegyértékei, újabb szavakat vonz maga köré, kristályosodni kezdő lét-tululás központi magjává válik, iszonyú erejű örvényként szívja magába a hozzá közel eső valóságot szavak képében és új valóságot teremt. Mert a szavak sűrűsödése, új, eddig nem létező rendbe tömörülése mindenségre kiható változásokat hoz létre a Nap fényének ragyogásában, a madarak énekében, az őzek futásában, a kőzetek erezetében, a virágok illatában. Áthatja a színeket és a sötétségben láthatóvá teszi a dolgok lényegét. Új törvényt teremt, amely visszamenőleg is megváltoztatja a létet, egészen a kezdetekig, és mindörökkön örökké. Ámen.

Sulyok Gabriella

grafikusművész (Sopron, 1939. március 12.)

Sopronban születtem. A kijelentő mondat józanságával, de szándékos hangsúlyt adva Sopronnak, mert mindig éltetett, irányított, vonzott Sopron és vidéke: *a táj, amelyhez közöm van* – egyre erősebbé fonódik.

Az iskolaévek oltalommal teli ideje után hagytam el először a várost, hogy aztán nagyon messzire: arab földre vezéreljen sorsom.

Bár a Képzőművészeti Főiskola éve alatt is honvággyal küszködtem, a festő

szak elvégzése után még megtoldottam pesti éveimet: a Színház- és Filmművészeti Főiskola hallgatója lettem, filmrendező–operatőr szakon.

Ezt félbehagyva arab férjemmel és fiammal Irakba mentem, és a Bagdadi Régészeti Múzeumban kosztümtörténeti könyveket rajzoltam. Ókori keleti viseleteket, amelyekkel visszatérhettem a rajzhoz, a vonal erejéhez és játékához.

Mikor 1970-ben visszajöttem Magyarországra, a rajz szabadsága és a rézkarc kimeríthetetlen technikai gazdagsága foglalkoztatott. Az idő múltával, a celluloidszalagot felváltva a videofilm könnyebben kezelhető anyaga ébresztette újra a mozgókép iránti kíváncsiságomat.

Videoetűdjeim lényege: a mozgókép-rajz olyan költészet, ami a műtárgynak a mélyére hatol kíváncsian és „szemérmetlenül” – egy objektíven, de semmiképp sem objektíven. Társa az alkotói gondolat, de legfőképpen a fény.

A fény átjárja a grafikát és átrajzolja a mozgóképet – a gondolat túllendíti az eszközök nehézségén.

A mozgóképélményből a mozdulatösszeállítás élte a rajzot is, mert a pillanat – rész – tünemény többértelmű, talányosabb és igazabb, mint egy „végigmagyarázott” vonal vagy mozdulat.

Rajzaim szabad „fonadékai” a Föld és Ég tónus és vonal gazdag áramlásának.

Az Ég is mozgalmas, akár a Föld – áttűnőben, összerajzolódva a Mindenség maga!

Minden remekmű – a művészet egyetemes történetében – olyan, mint egy természeti képződmény: mélységes, gondolatgazdag, megrázó és rendíthetetlen. Ilyen Rembrandt, Goya, Bartók, Márquez, Tóth Menyhért és Tarkovszkij is.

Legutóbbi kiállításom címe *A honvágy keltette táj*. A folyóirat kijózanító felkérése éveim összefoglalására megerősíti elhatározásomat, hogy továbbra is a teremtő erők kíváncsi szolgálatja szeretnék maradni.

Pap Éva

színész (Pápa, 1939. március 15.)

Koltai János *A primadonna*
című darabjának címszerepe
a Madách színházban 2003-ban

Hetven év magántörténelme helyett egy verset
küldök, melyet 1999-ben írtam.

Itt vagyok mindenek legszélén
Iszapot nyel a Nap.
A házak kártyavárként összedőlnek
Csak mint játékpapírjaink az asztalon
– régen.
S egy kisfiú hideg keze
az Ismeretlenbe belecsusszan.

Már nem tudom megállítani a léptemet
Már nem tudok megálljt mondani az időmnek
Nincs szemem
Nincs súlya a szavamnak
A Te időd – s az én időm
Már külön kutyaként kóborolnak.

Itt vagyok mindennek legvégén most már.
Szép volt a hal a vízben
A sűrűség, az illatok és a csönd.
De már nem érzem.

Röppenetlen a csónak
Fekete mélye lassan beleterül
A mérhetetlen éjszakába.

Pap Éva

Csáji Attila

festőművész, grafikus, fényművész, holográfus
(Szepsi – ma Szlovákia, 1939. március 21.)

Gyermekkorom a Felvidékhez köt, a Rozsnyó és Kassa között elterülő gyönyörű vidékhez – természetesen elsősorban Szepsihez, ahol születtem. Fel-felrémlik bennem váratlanul, ahogy a behavazott tájon lovas szánkóval vonulunk át a Szádellői-völgy szűk sziklatorka felé, ülünk a nyírt bukszusok között nagyanyám kertjében, a vén-séges vén fenyők alatt,

a fehér és vaskos kálomista templom, ahol apám prédikált, ámulat a karmos bútorok között nagyapám félhomályos szobáiban. És festmények, rajzok, kerámiák. Felejthetetlen apró mozaikok, a „másodfű csikó” nyihogása, ahogy sörényébe kapaszkodva próbálok feljutni a hátára, kassai kertünk világnagy cseresznyefája, a Nagy indiánkönyv, vagy a murányi titokzatos rengeteg. És a kevésbé békés emlékek: a bombázások Kassán, majd a világháborút követően a partizánraazziák, apám elhurcolása, az utcán végigzúduló felhergelt sovén tömeg, a visszatérő rigmussal: „Magyarok a Dunába!” Európa újabb szegylene: a Benes-dekrétumok, a kitelepítés, a napfelkelték a marhavagon rácsai mögött, ahol a komód tetejére dobott matrac volt az ágyam. Megérkezés az „ígéret földjére”, Magyarországra, Budapestre. Váltás. Váltás? Pokrócmodorú géppisztolyos belügyesek vártak ránk és cipeltek minket az Aréna utcai iskolába fertőtleníteni-megmosdatni. A „Rajk-fiúk” úgy kezelték a kitelepítetteket, mint a rühes

állatokat. Ekkor veszítette el bennem ez a riasztó szó a hitelét, hogy „fasiszták”. Hitetlenkedve, gyerekként döbbsentem rá: magyar is gyűlölheti a magyart. De miért? Nem értettem. Kezdtém megjegyezni ezt a szót, hogy ÁVO.

Ezt követte egy váratlan ajándék: egy boldog év Hollandiában, Utrecht-Driebergenben, a van der Horst családnál.

Közös biciklis bolyongások Minie-vel, aki festőnek tanult Utrechtben. Múzeumok, gyűjtemények, képek. És más: a földig bombázott Rotterdam, a Rajna, a halott folyó, hetek az Északi-tengeren fríz halászokkal „a ködös Walhallában”, a mindennapi tábla csokoládé, szelíd-gesztenye-gyűjtés a királynő driebergeni kastélykertjében, és rajzi stúdiók. Majd visszatérve Budapestre folytattam a tanulmányokat Zajti Ferenc műtermében – éveken keresztül.

Kamaszként Rimbaud költészetének élménye szakadt rám mint a szabadság kinyilatkoztatása, tőle tanultam a szó mágiaja által „részeg hajóként” kóborolni olyan tájakon, ahol feltáruhatott – egyre teljesebben – az iskolán túli felszabadító szellem kimeríthetetlen világa. Így köszöntött rám a forradalom, 1956 októbere, a rácsodálkozás a váratlanra: a külső valóságban is létezhet szabadság, s élménye lenyűgöző. És megszületett a remény, hogy az osztályharca nevelésből, a társadalmi feszültségek tovább gerjesztéséből, a gyűlölködésből talán van kigyógyulás.

Mindig tudtam, éreztem, magamban hordoztam mint éltető energiát, hogy az egyénen túl létezik valami más, valami különös transzcendáló erő, amit úgy hívhatnak: közösség. A forradalom idején ez a rejtett és mágnesezett érték élő valósággá vált. Sokaknak sokáig úgy tűnt, hogy a XX. századi civilizációnak sikerült ezt felszámolnia. A forradalom áldozatkészsége maga volt az élő cáfolat.

Majd ránk szabadult az iszony, a tanok százazrek, és ismét diadalt ült a vörös csillag terrorja. A kétely vált döntővé – úgy hiszem, nemcsak bennem mint ifjúban, de nemzedékemben és azon túl –, kétely az ellentétes értelemben forduló jelszavakban, a mozgalmakban, a túl gyors igazodásban. A kemény, megjegecsedett rendben. A szellemi élet a föld alá vonult. A Hamvas Bélák, Mezei Árpádok, Várkonyi Nándorok, Kassák Lajosok, Korniss Dezsők, Gyarmathy Tihamérok a perifériára szorultak, vagy azon is túl. A belső száműzés időszaka volt ez. Belenőttem egy felismerésbe: a művész számára a legfontosabbak a belső történések – akkor, ha van iránytűje idebenn, amit követni tud. Közben festő lettem. A hatvanas évek közepén megjelent egy új művészgeneráció – 56-ot kamaszként átélte nemzedék –, mely a művészetben kívánta megélni egy szabadabb lét vágyát. Nem volt hajlandó lefeküdni egy torz társadalom elvárásainak – nem nyugodott bele a „reménytelenbe”. Az eseményeknek nem pusztán elszenvedője, de alakítója is lettem – az „avantgárd” egyik meghatározó szervezője. Tudatosan kerestem azokat a fiatal művészeket, akik hasonlóan gondolkodtak, mint én. Poloskás legénylakásokból, pinceklubokból, mosókonyha-műtermekből, műteremmé avanszált halottasházból, padlásszobákból verbuváltam a „gárdát”, az ismeretlenségből a szerény reflektorfénybe

– de ennél jóval többre: az elszigeteltség benuhátságából éltető szellemi közegbe. Bocz Gyula, Csutoros Sándor, Haraszty István, Haris László, Ilyés István, Pauer Gyula, Prutkay Péter, Türk Péter, és folytathatnám a sort – így találtak egymásra. Létrehoztam a SZÜRENON-t, a magyar avantgárd lengyelországi múzeumokban megvalósuló kiállítás-sorozatát, majd ezt követően az ipartervek bevonásával és az idősebb nemzedék néhány tagjának (pl. Korniss Dezső) részvételével az „R” kiállítást. Erről írták: „fordulópont – hosszú idő után a maga összetettségében ismét előttünk áll a magyar avantgárd”.

Számomra a fordulópont a hetvenes évek második felében következett be, amikor a fényvel értelmezett plasztikus képek után lehetőségem nyílt a testetlen fény – ezen belül a koherens lézerfény – képi lehetőségeinek a kutatására a Központi Fizikai Kutatóintézetben. Kroó Norbertnek köszönhetem. Nem olyan rég, a Kiscelli Múzeum komor templomterében megvalósuló fényművészeti bemutatómmal kapcsolatban írtam a következőket: „Ma a vizuális újítás megállíthatatlan. Aki megpróbálja, Lót feleségeként sóbálványra mered és megkövül. A művészetekben nem az újítást kell leállítani – az kikerülhetetlen –, fetiszizálását kell megszüntetni. És a törmelékek alatt, a legegyszerűbb-legbonyolultabb utat kell keresni, mely a klasszikus megfogalmazás szerint lélektől lélekiig visz. Hogy az korszerűtlen? Hadd kérdezzek vissza: nem lehetünk függetlenebbek, feltétlen a »lélekhámozott« ember gondolkodását kell követnünk? Ne múlt századi sémák alapján döntünk a korszerűségről.”

Udóji Attila

Prokopp Mária

művészettörténész (Budapest, 1939. március 25.)

Többgenerációs értelmiségi családban láttam meg a napvilágot, szüleim nagy örömeire, az ő második gyermekükként, Gyümölcsoltó Boldogasszony ünnepén. Ez az ünnep ajándékozta nekem a Mária nevet, amelyet nagy boldogsággal viselek. A második nevem Margit, amely révén Árpád-házi Szent Margitot is példaképemnek tartom. Szüleim még két testvérrel ajándékozták meg családjukat. A velük való együttlét és törődés sok örömet adott. Megtanított a mások iránti odafigyelésre, a felelősségre. Ez mindmáig életem vezérfonala.

Az általános és a középiskolát Esztergomban, édesapám szülővárosában végeztem, ahová a háború előtt költözött a családjunk. Édesanyám, dr. Stengl Marianna a művészettörténész és latin-történelem szakos tanári diplomával, 1938–54 között, teljesen a családnak élt. Csak ezután vállalt

munkát a Keresztény Múzeumban, amelynek a második világháború utáni talpra állításában és nemzetközi hírnevének megteremtésében oroszlanrésze volt. Édesapám dr. Prokopp Gyula, jogász, Esztergomban járásbíró 1950. december 31-ig. A jogállamiság hazai megszűnése után, nem tartottak igényt bírói működésére. Tizenegy éves voltam ekkor. Felfogtam, megértettem, gyermekfejjel is, az elvhűség nagyszerűségét és keménységét. 1953-ban, a kötelező nyolcadik osztály kitűnő elvégzése után bezárult számomra a továbbtanulás lehetősége. Bátor tanári segítséggel jutottam egy év után a gimnáziumba. A történelem és a művészettörténet otthon mindennapos téma volt. Édesapám 1955-től az esztergomi Balassa Múzeumban, majd a levéltárban dolgozott. Otthon, esténként, megszállott lelkesedéssel írta a történelmi tárgyú tanulmányait, amelyek eredményei a családi beszélgetések témái voltak.

Gimnazistaként megszereztem az idegenvezetői bizonyítványt, és nagy örömmel ismertetem városunk, az első magyar főváros kincseit, emlékeit a hazai és a külföldi vendégeknek. 1957-ben, az érettségi után az ELTE BTK-ra jelentkeztem, művészettörténet-történelem szakra. Itt 1962-ben jeles diplomát kaptam. Szakdolgozatomban az esztergomi királyi várkapolna XIV. századi falképeinek első művészettörténeti feldolgozását adtam. A korábbi datálással szemben, az 1340-es éveket határoztam meg a képek készülési idejéül, és a festő iskolázottságát is újszerűen határoztam meg. Első munkahelyem az Esztergomi Vármúzeum volt, ahol hét évet töltöttem. Ezután, 1969. január 1-jétől a volt tanárom, dr. Vayer Lajos professzor meghívott az ELTE Művészettörténet Tanszékére. Itt az első feladatom az 1969 szeptemberében Budapesten megrendezett XXI. nemzetközi művészettörténeti kongresszus tudományos titkári teendői voltak. A kongresszus nagy sikere után kaptam a kinevezést előbb a

tanszék MTA kutatói, majd egyetemi oktatói státusába. Az egyetemi tanári kinevezést 1996-ban Mádl Ferenc köztársasági elnöktől vettem át.

Az oktatást tehát éppen negyven éve végzem töretlen lelkesedéssel! Előadásaim és gyakorlataim témája megegyezik a kutatási területemmel, a XIII–XV. századi európai művészettel. Ezen belül elsősorban az itáliai és magyar művészeti kapcsolatokkal foglalkozom. Nagy örömet okoz a hallgatók szemének felnyitása a művészet csodájára és a művészettörténeti munka nagyszerűségére. A műalkotás meghatározása, titkainak megfejtése, üzenetének meghallása és a mások számára való közvetítése a hivatásommá vált.

Kezdetől fogva óráim jelentős részét a műalkotás előtt, a helyszínen tartom, hogy a művészi élmény minél közvetlenebbül ragadja meg a hallgatót. Ezért nemcsak a hazai múzeumokba és műemlékekbe látogatunk el, hanem Európa közeli és távolabbi országaiba, ahol a negyven év alatt rendszeresen tartottunk többhetes közös gyakorlatokat, tanulmányutakat az adott korszak lehetőségeinek keretében. Az utóbbi tíz évben, miután bekapcsolódtunk az Európai Unió részeként az Erasmus tanár- és diákcserebe, mobilitásba, 19 európai egyetemmel kötöttem szerződést. Ez azt jelenti, hogy tíz év óta évente 10–14 hallgatónk részesül részképzésben nagy hírű európai egyetemen. Életre szóló kapcsolatot teremt az ottani tanárokkal és diákokkal. Ezekkel és más egyetemekkel tanári cserekapcsolatot is tartok. Rendszeresen részt veszek és előadok nemzetközi tudományos konferenciákon évtizedek óta.

Fő célom a XIV–XV. századi hazai művészet emlékeinek és azok európai helyének megismertetése az egyetemes művészettörténet művelőivel.

Kutatásaim az esztergomi várkapolna Anjou-kori freskói után az Anjou-kori hazai és itáliai festészet főbb alkotásaira vonatkoztak, a Keresztény Múzeum itáliai táblaképei közül többről beható tanulmányt írtam, feldolgoztam a középkori esztergomi egyházmegye XIV–XV. századi falképeit, különös tekintettel Gömörre, ahol kimutattam a közvetlen esztergomi művészeti kapcsolatokat. Ezután vizsgáltam a hazai trecento falfestészet helyét Közép-Európában, illetve Európa egészében.

Pályám csúcspontjának tekintem a Wierdl Zsuzsanna festő-restaurátor művésszel való szoros együttműködésünket 2001 óta az esztergomi vár falképeinek kutatásában, amely során sikerült meghatározni a vár magas színvonalú reneszánsz falképeinek mesterét Sandro Marianóban, aki esztergomi munkássága után hazájában a Medici-család neves festője lett. Esztergomban Vitéz János prímás megbízásából festette ki a tudós érsek, Mátyás király kancellárjának dolgozószobáját a hét erény allegóriájával, a hét bolygó diadalmenetével, a zodiákus csillagképekkel és – minden valószínűség szerint – az 1467. június 20-án Esztergomban megnyílt európai hírű magyar egyetem, az Accademia Istropolitana horoszkópjával a boltozaton. Ez a Studiolo a reneszánsz Európa egyetlen XV. századi humanista főpapi studiolója, jóllehet ez is csak töredékesen maradt fenn. De így is hirdeti a Mátyás-kori magyar művészet európai rangját.

